

Vår folkmusikrikedom — men vad gör vi med den?

Av Åke Brändel

KAN NI TÄNKA ER något mer genuint svenskt än vår levande folkmusiktradition? Där har spelmännen och sångarna ute i bygderna lärt sig av varandra i generation efter generation. De har spelat en huvudroll i byarnas liv och spritt glans och triysel över både vardag och fest. Som de ofta också var skämtare och gycklar: förmedlade de en mångsidig förströelse åt folket som nu det offentliga nöjeslivet, radio och television gemensamt svarar för.

VI HAR fortfarande folkmusiker som har bevarat och vidarefört sin bondekulturella skatt: men de minskar snabbt i antal — många av de viktigaste traditionsbärarna är numera mellan 70 och 80 år gamla. Det borde vara självklart att svenska staten omedelbart tog huvudansvaret för en snabb inspelnings-

med folkmusiken — en förträfflig kontrast till radions evinnerliga skvalmusik.

Den kontakten har vi bl a fått tack vare Sveriges Radios förnämliga fyrskiviga grammofonutgåva "Den medeltida balladen" som vid sin publicering i februari skördade vackra pressrosor; att täckning knappast finns för bestämningen "medeltida" i titeln är här av unordnad betydelse.

● SAMTIDIGT måste man inse att folkmusiken är en levande konst, att den skall framföras i enlighet med nerärvd tradition men också att repertoar, spelsätt och instrument bör förnyas. Dragspelet har mördats mycken genuin folkmusik men med sin mer än hundraåriga historia på den svenska landsbygden har även det instrumentet och dess repertoar sitt givna intresse.

Ja
-
gåva
-
gen

att ersätta de gamla typerna som är starkt begränsade i sin tonartsliga rörlighet. Vad det betyder för musiken behöver inte utvecklas.

FAR TILL SILJAN och lyssna till fiolspelmännen! Deras musicerande kan med fördel avnjutas som solokonst, inte minst när örönen tröttnat på spelmanslagens massuppvisningar av "Gärdebylåten" och andra populära melodier. Men det vore felaktigt att därför se ner på spelmanslagen. De kom i slutet av förra seklet med en konstfullare, flerstämmig kontrast till spelmännens enstämmiga gruppspel.

Besöker man Leksand och Knis Karl Aronsson, ordförande i Sveriges spelmäns riksförbund, berättar denne om sitt lagideal: fem musiker varav tre spelar den första stämman, till vilken vardera en spelare improviserar de andra och tredje stämmorna. Resultatet blir då inget massspel utan ett individuellt gruppmusicerande.

● SPELMANSLAGENS medlemmar visar ett glädjande stort intresse för de lokala traditionerna — som dessa tex återfinns i polskans åttondels-, sextondels- och triolvarianter — och många av dem deltar för den skull i studiecirkelns folkmusik som anordnas under den mörka årstiden.

Otaliga är de låtar och visor som redan inventerats i socknarna kring Siljan, påpekar Knis Karl, men mycket återstår att göra i Dalarna för att inte tala om den snabbt utdöende och hittills svårt försummade folkmusiken i Dalsland, Värmland, Härjedalen, Hälsingland och på Gotland.

För en väsentlig del av vår folkmusik har klockan redan slagit tolv och intet kan mer göras. Men för det som ännu återstår riktas näverlurar från alla håll i Sverige mot de ansvariga kulturmyndigheterna i Stockholm med en tordönsligt skallande maning till handling innan det är för sent.

Aftonbladet har gått till aktion i norra Uppland. Med ett reportage kring nyckelharpan återkommer vi nästa onsdag.

De oersättliga värdena hos vår folkmusik förtjänar att basuneras ut även i ett alphorn, en 11 m lång variant av den svenska näverluren.

och uppteckningsaktion medan tid ännu är. Det är sannerligen på tiden — hittills har staten inte gjort någonting.

Lyckligtvis har åtskilligt redan spelats in. En stor insats har under senare år gjorts av Matts Arnberg och Sveriges Radio och nu i sommar har två andra skickliga och entusiastiska experter, Ulf Peder Olrog och Jan Ling, varit ute på fruktbara inspelningsraider i bygderna. Olrog har spelat in nära 300 visor på Åland, Ling nu och tidigare 250 låtar och lika många visor i Sverige. Deras arbete bedrivs i regi av Musikhistoriska museet och Svenskt visarkiv men utan intresse och generositet från Luxor industriaktiebolag hade detta fältarbete inte kunnat genomföras.

Både gammalt och nytt

● MAN FAR DOCK inte enbart syssla med att arkivariskt registrera de gamla folkmusiktraditionerna. Gör man så snörs det äkta i svensk folkmusik in i en säck med antikvariska presenter bara åt specialister och historiker. Hela det svenska folket måste få kontakt

Det gäller att lära svenskarna skilja mellan gammalt och nytt och att inte renodla intresset för en kategori — skulle man inte tycka om Stravinskij för att man älskar Mozart? Därför tror jag Jan Ling har rätt när han hävdar att folkmusikerna vid inspelningarna bör fritt få framföra vad som faller dem in, gammalt eller nytt. På det sättet får spelaren också den säkraste bilden av den levande repertoaren.

Nyckelharpa och fiol

● HUR GAMMALT och nytt kompletterar varandra men då samtidigt manar oss till uppmärksamhet observerande av deras särdrag skall jag ge två belysande exempel på.

Nyckelharpan var till ganska nyligen undanträngd till en "ö" i norra Uppland, där nu dess traditioner kan studeras bäst. Men i den berömda nyckelharpspelaren Eric Sahlströms kölvatten har instrumentet blivit aktuellt på nytt och börjat spridas kring landet. En modern instrumentversion som genom att använda skalans alla halvtoner tillåter spel i samtliga tonarter har därvid i stor utsträckning kommit

Fiolspelmannen åstadkommer olika toner genom att med fingertryck förkorta strängarna, Einar Åsberg använder på sin nyckelharpa tangenter, s k nycklar.